

ser. 305^{(3)*}

John Chuene

John Chuene. K34/41 AM/8/41.

*Law referring to chiefs' wives and gardens, from
Thswene's location*

Tsa Sethisaba sa Ka Thswene.

00-1b

Mekxwa E Meng.

1. Mokxwa ke selô se se thata le xe molomo ôna o o bolêla xo se bothata. Xe O ka lebêlêla kapo wa theletša xe xo dutše xo bolêlwa mekxwa, O tla lemoxa dilô tše dintši tše di botse le tše di befilexo le tše di theletšaxo pelo, ešita le tšôna tše di sexišaxo di xôna.
Ke tla bolêla mekxwa eo xaxolo e kexo melaô, ke xore eo e kxokaxo (bôfaxyo).
Kxošî koba ngwana wa kxošî eo a tlaxo xo dula setulo xe tataxwe a hwile e be e re xe a nywala mosadi eo e tlaxo xo ba Mohumaxadi, bo ra-motsana le mantona ba nthša kxomo eo mong le eo mong wa bôna. Taba ena e sa dirwa le byale. Xomme xe ba badile dikxomo tše, ba roma batho (ba kxêtha ka maxôrô, ke xore kxôrô engwê le engwê ba nthša monna xoba lesoxana) ba ya xo nywala.
Kxošî e be e sa etše batho ba bang, ka xore yôna e be e sa ke e e-ya xo lata. Mohumaxadi xoba mosadi ofe le ofe wa xaxwe, o be a bekwa e se kxarebê. Le lehono xa se xa ntšî-ntšî O ka bônaxo kxošî e lata. Kamehla re tla lemoxa xoba motseta wa
2. kxošî e ka ba motho eo mong wa sethšaba sena xoba molobe. Yêna es xe a šetše a ile a šupya xoba ke yêna motseta wa tša motse wa xore le xore, xe a se xôna a sa ile maštô, ngwanabo xoba morwa-rraxwe ke yêna ya tla tsetêla bakeng sa xaxwe. Ke a hwile morwaxwe o tšea sebaka, byale byale; ke xôna xe xo iwa pele. O tla lemoxa xore Sesothong xa se xa ntšî ba diraxo dilô ka xo rata, motho o a tswalelwa.
Kxošî ya xore le xore xe e iša ditaba xoba e rata xo dira sexwera le engwê, e roma motho wa yôna eo a sepetšaxo ditaba mo xaê mohlomong a roma eo a tsebaxo xore ke monna ditabeng tše di thata. Yêna eo ke xôna xe e le motseta ya tla

iša ditaba tšea kxoši eo kamehla.

Kxoši ka molaô wa xešo e tšea basadi ba bantsi kamo e ka kxonaxo ka xona. Sethšaba se mo nthšetša dikxomo xe xo nywalwa mohumaxadi fšela, ba bang o ba nywala ka dikxomo tše a di thopilexo dithšabeng tše ding xoba tše a lefišitšexo batho ba ba naxo le melato.

3. Basadi bana ba kxoši ba latelana ka xo tšwa xa dikxomo, e sexo ka xo bekwa xa bona. Mohumaxadi yena o fapane nabo ka lenywalo kapo ka xo bekwa. Lenywalo byale ka xe ke šetše ke le hlalosešše, xo bekwa xa xaxwe le xona a nke re xo kweng.

Xe Mohumaxadi a bekwa, re apea kapele xore letšatši xe le sobela re time mollô dikxorong le ka malapeng. Xomme xe a tsena a hwetše xo se na mo xo rexo labe-labe. Batho ba ile xo mo xahlanetša ba bang ba šetše xaš, mekolokwane e lla xohle. Mohlomong bošexo xare a tsene, xomme xo rwabalwe, e re ka moswana e se bošexo banna xe ba boletše molato wa xaxwe, ke xore xo mo amoxela le xo dumedišana le bao ba mo tlišitšexo, ba thsekxa mollô mošatê wa xotšwa kxorong, xomme maxôró ka moka a tla a tšea xona ka xo latelana xa ona, xo thoma kxôró ya balobe.

Xe xo ka hwetšwa eo mong a se a tima mollô o a bolawa, ke yona kahlole ya xaxwe. Ba re ka xo se time mollô xa xaxwe, mohumaxadi o tla hwa.

4. Xomme xe xo sele kxoši xoba banna ba hlaba kxomo xoba dikxomo ba re tswetswenene dinameng le mabyalweng, dikati ya se be dikati xwa sa xabedi! Motho a fela a rêta a re "I - u - u! A reng malokana a dingalo, ke makeketana a tsebana, ke maloba taba a e tseba! Ba reng ba xa Thšwene a mma Esiba, ba xa Thšwene Modixa!" Lepapata la be le lla le sa fetše xo binwa dikoša ba re "Mma o tlile tlala o a nya, re tla ja mathuma tlala o a nya".

Ka la ka moswana basadi ba ba thilexo le yena ba tla ya kxonyeng, ba bang ba ya nokeng ba bang ba šala naš. Xe le sobela xo ba ka meriti, ba bowa. Xomme xe ba ne polélô ba e

bolêla (e byale ka xo mo laya), xomme xe ba feditšê, ba kxopêla difate ka motseta. Xe motseta a di išitšê xo ba baxolo le bôna ba mo arabile, o tla ba botšša xore ba re xabotse, ke xôna mo ba tla tsoxa ba boêla xa xabo bôna, ba tloxêla yola ba mo tlišitšexo le ngwanyana eo mong xo thiwa ke mofepi.

Le yêna mofepi xo tla feta nakô e eitšexo xomme a boêla xaê. Mohumaxadi yona xe monna wa xaxwe a buša le yêna o lebeletšê medirô ya ka xaê xaxolo ka lehlakoring la medirô ya basadi. Xe basadi ba axa lepaša (mafao a mošatê), o swanetšê xo

5. bôna xore ba axa xabotse kapo aowa, xomme a ba kxalê.

Lepaša le axwa ka tee ka mengwaxa e mebedi. Mosadi eo mong le eo mong, o tla a swere mahlaku, le mahlaka-noke, le moxwete, le mohloko xe a e ya lepašeng, xapê le thutse ya xo phothwa. Xe xo ka hwetšwa eo mong a se natšo, o a rakwa, xore a ye xo di nyaka.

Motse xoba kxôrô e e naxo le pitšša ya bodikana xe kôma e tšwele, xo na le ntona ya mosadi eo e lebêlêlaxo basadi ba xabo yôna ka mo ba axaxo ka xôna. Yêna eo xe dithemô (dilô tšê ba axaxo ka tšôna) di ka šala o a di newa e be tša xaxwe.

Mohla le fêšla, basadi ba ba thomilexo xo axa ngwaxa ôna owe, ba thôngwa ka ba kxôrô ya balobe ka o tee ka o tee ba tlala, xo fihlêla dikxôrô ka moka di fêla, xomme ba ba botšša ba re "Le phadilwe ke se mang mang". Ka lôna tšatši leo xe xo ne morato xoba mphathô o o rexo re xotšê, ba tla o bolêla xe Mohumaxadi a rata xo banthša, o a ba nthša ba se hlo ba axa lepaša kapo xo dira modirô o mong wa mošatê ešita le madutla xa ba se tla xo a nthša. Xe xo fedile ba ya xaê. Letšema le a tšwa.

6. Kxalê basadi ba be ba e ya xo lema thšemo ya mošatê ka diatla, lehono xo lema banna ka dipholo. Mowe xo bitšwa xore ke bothokxo. Le xôna moo re tla bolêla tša dipholo, tša basadi re tla di bolêla xo hlaxoleng.

Monna eo mong le eo mong ya naxo le sepanô o pana dipholo tša xaxwe ka moxoma wa xaxwe a ya thšemong ya mošatê ka

tšatši leo kxoši e le boletšexo, xomme ya xo ba le-ee-eeke, eeke!
Ba lema eo mong le eo mong tema-tema (ekere). Ba ba se nexo
dipholo xoba ditonki, ba ya ka dilêpê ba no ba rêma matsšang
kapo ba thuša ba ba lemako le banenyana xoba bašimanyana ba ba
nyennyane.

Xe eo mong le eo mong a fetša o a tloxa xa a sa leta
ba bang. Etšo le xo tsêna xa ba tsene xo tee. Mohla xo hlaxolwa
xo ya basadi ba letana xo fihlêla ba bôna xore ba ka moka ba
napa ba thôma xo hlaxola. Xe ba feditše e se sôna sela sa
lepašeng. Ya ka hwetšwaxo a se a tla xapê a se ne lebaka,
basadi ba ka moka xa bôna ba ya lapeng la xaxwe ba ya xo le lema.
O nthswarele bakeng sa mona. Ya se kaxo a tla lepašeng

7. xo se lebaka, ba wiša mafao a xaxwe. Ba tla bowa ba tla buna.
Xe e le mabêlê-thôrô, ba tla re xo a rôba a ôma ba tla ba a
fola ba ba a rwala le lôna tšatši lela ba a fotšexo. Xe e
le mafela ba a buna a ba a foforwa, a ba a rwalwa a ya xaê,
xomme ba re xo a thšolla lapeng la mošatê, ba tloxa. Xe xo
fotšwe ba tla dula ba lebeletše xo tla xa leselo xe eba ke
ngwaxa wa lôna.

Leselo ke la xo nthša mabêlê a madutla. Madutla ke
mafela xoba mabêlê-thôrô a a nexwaxo ke batho e lexo karolô
ya kxoši. Yôna e tšwa xa tee ka mengwaxa e mebedi. Mosadi
eo mong le eo mong o tlatša leselo leo, xomme ba fêla ba
thšolla xodimo xa mokxopa wa kxomo, ba o beile kxorong. Ba
thôma ka balobe xo fihlêla kxôrô ya mafelelo.

- Xapê leselo le išwa ke motseta, a fihla a le nea
banna, xe xo se na motho, o le fexa matateng. Xe mabêlê a
madutla a ôlêlwa xa ba a tšee ka moka ba šadiša diroto tše pedi
xoba tše nne. Ka ôna mabêlê eo ba a šadišitšexo ba tla dirêla
banna ba motse owe byalwa. Kxôrô engwê le engwê byalo. Kxôrô
8. kamehla re tla lemoxa xore ke eo e naxo le moxopo wa bodikana.

K34/41

Xe madutla a feleletše mošatê, xo na le sešexo se se loxilexo ke banna, xomme mosepidiši yola wa leselo o a se épêla xomme a se lôkêla ka moleteng, mosadi wa xaxwe a rapa basadi ba xabo, ba mo thothiša mabêlê ale xapê ba a hlakanthša le ale a bothokxo a épêlwa nao. Xe e le madutla a kxôró ya mafelelo ke a yêna monna eo wa kxoši.

Le ôna ana mo mošatê, xa a olelwe ka moka ba tloxêla a a ka lekanaxo masaka ka mo ba ka bônaxo xore a tla lekana maxôró xe kxôró engwê le engwê e newa pitša ya byalwa. Xapê le yêna mosadi eo a tšea diroto xoba lesaka ya ba la xaxwe, ka ntlê xo dirotwana tše a di neaxo basadi ba ba bexo ba mo thuša. Mabêlê ana a madutla a tla no ba ka šakeng.

Xe kxoši e bôna xore tlala e xôna, e tla laêla yêna motseta xore a epolle sešexo xomme xe se epolotšwe kxoši e tla nthšetša basadi ba yôna ka xo fetana le ka xo latêlana xa bôna. Mohlomong a se ke a a epolla a lesa xore a tle a re ôna ngwaxa

9. ôna owe a nthše kôma xomme a tle a fêpê bodikana bya kxôró ya mošatê ka ôna. Le xe xo le byalo xa se ke se fêêla se no fêla se dutše.

Thšemo ya kxoši e a katološwa (ya bothokxo). Kxoši e lebêlêla mabêlê xe a tla tloxa a ôna ya laêla motseta a hlaba mokxoši a re, "Iu-u, ka moswana xo iwa xo kxatha thšemong ya mošatê". Xomme banna ba tla tsoxela thšemong eo, ba kxatha tšatši le tee e se ka moswana, xe dikxomo di e tšwa ba boêla xaê. Byale monna eo mong le eo mong kapa mosadi eo mong le eo mong ya ekwaxo matla a ka ya xo kxatha thšemong ya xaxwe, a tsoxela a bowa xe dikxomo di etšwa.

Medirô e mentšhi xa e dirwe lehlabula. Xe motho a ka kxatha mosexare a bônwa, ke molato. A ka tsoxela a tloxa a re ka meriti, a boêla, xôna xa xo ne taba. Dilô tšeo xo thwe di hlôla sefakô. Medirô e meng e sa dirwexo lehlabula ke e:-

Mobu xa o sa nthšwa xe e se xe motho a ka pipa ka kobô. Phate e thšweu xa e rengwe. Lefsi ka xoba lwala xe le sa tšwa šokeng

xa le sa kxokološwa. Dinti tša sešexo le tšona xa di sexwe. Tapa xa e kxiwe xo fihléla mabélé xe a ne dithóró. Mohlahla
 10. xa o sexwe mohla o bóna o sexwa e tla be mabélé a omile. Ka molaó wa kxoši diló tšeo di bolélwaxo mo le tše ding xapé tše byalo, le xe ke se ka di fetša xo di boléla (byale ka nyóba (nthso) le yóna xa e lepeletšwe pele e ka bónwa e lepeleditšwe ke ba mošaté byale ka xe lentšo le re, "Koša e tšwa mošaté balata re a latéla", xo tla laélwa xore thšemong engwé le engwé xo ye xo róbya seako se tee, xomme ka tšona xe di fotšwe xo tla dirwa byalwa, byo e tlang xore xe bo nwelwe, xomme kxoši ya boolwa, ke xore e a loma, e loma ngwaxa o mofsa, diló ka moka tsa idullwa.

Pato dixotlong e tla lla, selépe sa ja mohlare, ya xarolang byang a xarola Banna ba sepela xohle xohle ba le ka mešomo ya bóna, bašimanyana xoba mašoboro le óna masoxana ba kxa tapa ba sa šie. Mašoboro xa a sekwe le xe a sentše a leswa xo se lebaka. Xe e se xe o ka no kxa moretlwa xoba lepara wa a itiya, kxoši e re ke dimpya, féšla e a tlabá ka xore dilong tše ntší e roma óna. Dikxakeng xe e duma nama, dinosing xe e di duma xo éma éma óna.